

67. Kuran’da Zaman

“Zamana kasem olsun! İnsan (zamanı değerlendirme konusunda) mutlaka hüsrandadır.” (Asr Suresi,1)

Kur’ânı Kerîm’in Zamanı İfade Şekli

Kur’ânı Kerîm’de zaman mefhumu, çok çeşitli kelime ve tabirlerle ifade edilir. Buna rağmen bizzat zaman kelimesine rastlanmaz. “Zaman”, lügat açısından “uzun veya kısa olan vakit” manasına gelir, yani mutlak zamanı ifade eder. Kur’ân, zaman yerine daha çok vakit kelimesini tercih eder ve kullanır. Bu kelime lügat yönüyle, “bir iş için belirlenen zamanın nihyeti” demektir. Yani belirli, sınırlı bir zaman ifade eden kelime, diğerine tercih edilmiştir. Bu tercihte, Kur’ânı Kerîm’in pratik gayesini görüyoruz. Yani fiili hayatta, insan için pratik ve tatbikî olan mefhumlar daha mühimdir. Bunların hatırlatılması, nazarî ve zihnî mefhumlara tercih ve takdim edilmiş olmaktadır. Zaman meselesi de böyle. Zamanla ilgili tabirlerin sayısı, insanın günlük hayatında arz ettiği ehemmiyetle doğru orantılı olarak artmaktadır.

Günlük Zaman ve Taksimi

Kur’ânı Kerîm zamanla ilgili olarak dikkat çekmede en büyük ağırlığı “günlük zamana verir. Bunu iki şekilde yapar:

“Gün” manasına gelen yevm kelimesini çok sık tekrar eder. Bu kelime çeşitli şekillerde 475 defa zikredilir. Bir gün, önce “gece” ve “gündüz” olmak üzere iki ana, sonra da bunlardan her biri daha teferruatlı birçok tali bölümlere ayrılır ve bu bölümler çokça zikredilerek bir günün kısımlarla taksimatı ve her bir kısmın ehemmiyeti üzerinde şuurlar ve dikkatler canlı tutulur.

Namaz Vakitlerinin Zaman Taksimindeki Yeri

Farz namazların mühim gayelerinden biri, Müslüman kimseye, günlük zamanını taksim ve programlama alışkanlığı kazandırmaktır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) fiili tatbikatı ve emirlerinde göreceğimiz üzere, bu vakitler yatma, kalkma, eve çekilme, istirahat, evi terk etme, ziyaret, sohbet gibi günlük olarak yapmak zorunda olduğumuz bir kısım kaçınılmaz iş ve davranışların zamanlarını tespit etmektedir. Her namaz, bir zaman tanzimi olunca, Kuranda, namazdan bahseden bütün ayetler aynı zamanda “zaman şuuru” vermeyi gaye edinen ayetler sınıfına dâhil olur. Kur’an’da namaz, en çok “salât” kelimesiyle ifade edilmiştir ve 100’e yakın miktarda zikri mevcuttur. Rükû, sücut, kıyam gibi başka kelimelerle ifade edilen namaz manası bu rakamın içine dâhil değildir.

Arkadaş Seçimi

Zamanın değerlendirilmesi ile ilgili mühim tedbirlerden biri, iyi arkadaş seçimidir. Arkadaşın insan hayatında ve hususen çocuk terbiyesinde oynadığı rol hem mühimdir hem de sayılamayacak kadar çoktur. Kur’an’da ve hadiste bu hususa ısrarla dikkat çekilir. Bir ömrün, Allah huzurunda hesabı verilemeyecek kadar kötü geçmesine ve maruz kalınacak ebedî hüsrânın arkadaş yüzünden olabileceğine şu ayet şahadet etmektedir: “O gün, zalim kimse ellerini ısırp: “Keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım, vay başıma gelenlere, keşke falancayı dost edinmeseydim. And olsun ki beni, bana gelen Kur’an’dan o saptırdı...” der.” (Furkân, 25/2729).

Resulullah’ın (aleyhissalatu vesselam) Zamanı Kullanmasıyla ilgili Üç Prensip

1Aleyhissalatu Vesselam işlerini, imkân nispetinde günlere göre haftalık, vakitlere göre günlük programlara tâbi kılmıştır. İmkân nispetinde de buna uymuştur.

2Her iş için, muayyen bir zaman dilimi, bir müddet ayrılmıştır, aykırı hareket edildiği takdirde dikkat çekecek ve hatta Kur’ân vahyine yansıyacak derecede önemli hâdiselere sebep olacak kadar bu müddetlere pek dakik şekilde riayet edilmektedir.

3Zamanın boşa geçirilmesi söz konusu değildir.

Hz. Peygamber’in, haftalık ve günlük işlerini tanzim ve tatbikte bu üç prensip çerçevesinde hareket ettiği görülür.

İşin Hayırlısı Az da Olsa Devamlı Olanıdır

Zamanın değerlendirilmesinde mühim bir husus istikrardır. Yani, günün belli saatleri belli işlere tahsis edilince, onun devam etmesi kuvvetle muhtemeldir. Parlayıp sönen, heyecanlı, iddialı ve fakat arkası gelmeyen kararlar ve davranışlar hadiste tavsiye edilmiyor. Fazla ibadete azmetmiş şahısların bunu ifadeleri veya böylelerini fiilen müşahadesi vesileleriyle Efendimiz sav şu mealde müdahalede bulunmuştur: “Allah’a en hoş ve en sevimli olan amel, az da olsa devamlı olanıdır.” (Buhârî) Bu çeşit rivayetlerde Efendimiz sav’in insanlara, her zaman “güç

yetiştirebilecekleri” işlere azmetmeyi tavsiye ettiği belirtilir. Hz. Aişe'nin (r. a.), iş yaparken bu prensibi esas aldığını görüyoruz.

Kuran'da Zaman

Kur'anı Kerim üzerinde dikkatleri canlı tutmak için zamanı hatırlatan tabirleri sıkça kullanır. Her çeşit farz, vacip ve nafil namazlar zaman tanzimine de yönelik gayeler taşımaktadır. Bu açıdan, din, amirlerin büyük çoğunluğuyla, insana zamanı azami ölçüde değerlendirmeyi öğretmektedir. Hatta asıl gaye budur denilebilir.

Kur'an'ın Zamanı İfade Şekli:

“Zaman” lügat açısından “uzun veya kısa vakit” anlamına gelir. Kur'an, zaman yerine daha çok vakit kelimesini tercih eder ve kullanır. Bu kelime lügat yönüyle “bir iş için belirlenen zamanın nihayeti” demektir. Kur'anı Kerim'de zamanla alakalı gün, hafta, yıl, asır, vakit, saat kelimeleri bir fert için hangisi daha önemli ise önem miktarı kadar tekrar edilmiştir. Fert için en ehemmiyetli gün olduğundan Kur'an'da en çok zikredilen “Yevm” yani “Gün” kelimesidir ki 475 defa zikredilmektedir. Kur'anı Kerim ilk sayfalarından itibaren, en son sayfalarına kadar, hiç fasıla vermeden, okuyucusuna zaman mefhumunu hatırlatmaktadır.

Arapçada “Leyl”(Gece) kelimesi güneşin batması ile, sabahleyin fecri sadık denilen ikinci fecrin doğuşuna geçen zamanı ifade eder. Geri kalan müddette de nehar (gündüz) denir. Kur'anı Kerim'de gündüz (nehar) 57, gece (leyl) 92 kere zikredilir. Gece müddeti, yıllık olarak ele alınınca günün tam yarısı eder. Bu nedenle azami ölçüde değerlendirilmelidir.

Farz namazların mühim gayelerinden biri, Müslüman kimseye, günlük zamanı taksim ve programlama alışkanlığı kazandırmaktadır. Kıyamu'l leyli (gece kalkışı)'e Kur'anı Kerim önem vermektedir. Büyük İslam medeniyetlerinin parlama dönemlerini hazırlayanların hayatında gece kalkışı önemli yer tutar. Kıyamu'l leyli Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) farzdı fakat ümmetine nafiledir. Bu sünnet Kur'anı Kerim'in emridir. “Rabbini sabahakşam an (zikret). Geceleyin O'na secde et. O'nu geceleri uzun uzun tesbih et.” (İnsan 26). “Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun bükerek, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetinden dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu?” (Zümer 9). Fakat daha sonra (8 ayda 10 yıl arasında değişen bir müddet sonra geldiği belirtilir). Kur'anı Kerim'de gece kalkışıyla alakalı hafifletmeler ifade edilmiştir. Hastalar, cihada çıkanlar gibi mazeretliler muaf tutulmuştur. Gece kalkılacak müddet en az gecenin dörtte biri, en fazla dörtte üçü olarak belirtilmiştir. Bu farklılık gecenin uzunluğundan dolayıdır. Kıyamu'l leyli öncelikle ibadet yani namaz ve tilaveti Kur'an içindir. İlimle de meşgul olunabilir. Kıyamu'l leyli Kur'anı Kerim'de gece kelimesinin gündüz kelimesinden çok zikredilmesi ve bu emrin Peygamber Efendimize (s.a.v.)'e peygamberliğinin ilk yıllarında verilmesi önemli kılmaştır.

Zamanla İlgili Telakki ve Tedbirler

Vicdani tedbirleri almaya telakki diyoruz. İnsanın yaşadığının şuuruna erebilmesi için, ömrünün her gününü aynı tarzda geçirmemelidir. Bazı aylar, bazı saatler diğerlerine nazaran farklı olmalıdır. Dinimizdeki mübarek aylar ve günlerle bu sağlanmaktadır. Bu farklı değerlerdeki aylar, günler sayesinde insanda hasıl olabilecek monotonluk kırılmaktadır. Ahirete inanan, her gününden, her saatinden hesap vermenin endişesini vicdanının derinliklerinde duyan bir kimse için zaman değerlendirmede mühim bir telakki, ömrünü içinde bulunduğu gün bilmesidir. Birçok fenalıkların kaynağı tülü emel denilen uzun yaşama vehmi kabul edilmiştir.

İslam dini günlük zamanı üç ana maksada uygun olarak programa bağlamamızı emreder;

1İbadet

2Rızkın Kazanılması

3Hayatımızı murakabe ve tefekkür